

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Деревянко М.І.,

здобувач

Східноукраїнського національного університету
ім. Володимира Даля

У статті здійснено класифікацію пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури, охарактеризовано його основні види, запропоновано шляхи удосконалення пенсійного законодавства в зазначеній сфері.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, класифікація, пенсія за віком, пенсія за вислугу років, пенсія по інвалідності, пенсія у зв'язку з втратою годувальника, непрацездатні громадяни.

В статье осуществлена классификация пенсионного обеспечения работников органов прокуратуры, охарактеризованы его основные виды, предложены пути усовершенствования пенсионного законодательства в отмеченной сфере.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, классификация, пенсия по возрасту, пенсия за выслугу лет, пенсия по инвалидности, пенсия в связи с потерей кормильца, неработоспособные граждане.

The article carries out the classification of pension provision of public prosecutor's office workers, describes its main types, suggests the ways of pension law improvement in this category.

Keywords: pension provision, classification, old-age pension, pension for long service, disability pension, pension in case of bread-winner loss, disabled citizens.

Пенсійне забезпечення на сучасному етапі розвитку української держави займає одне з визначальних місць у житті суспільства, як гарантоване державою матеріальне (грошове), регулярне забезпечення передбачене у випадках та у порядку визначеному чинним законодавством. Водночас сам інститут пенсійного забезпечення, незважаючи на достатньо великий період існування, змінюється за змістом, формою та видами. Складний характер його динаміки обумовлений змінами в соціально-економічних та політико-правових відносинах як у країні, так і поза її межами, необхідністю встановлення певних гарантій для окремих категорій працівників [1, с.702], зокрема працівників органів прокуратури.

В контексті дослідження даної статті основною метою являється провести класифікацію пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури, а також охарактеризувати його види у відповідності до норм чинного законодавства та практики їх застосування.

Окремі аспекти пенсійних правовідносин державних службовців, суддів, працівників органів внутрішніх справ та інших категорій працівники вже стали предметом дослідження таких науковців, як В.С. Андрєєва, Є.І. Астрахана, М.Д. Бойка, Н.Б. Болотіної, К.М. Гусова, О.Б. Зайкіна, Р.І. Іванової, М.І. Іншина, М.М. Клемпарського О.В. Компанієць, В.Д. Новікова С.М. Прилипка, І.М. Сироти, Е.Г. Тучкової, Ю.П. Уралової, М.М. Шумила, І.С. Ярошенко, О.М. Ярошенка та ін. Проте зазначеними авторами майже не розглядалися проблеми пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури, їх класифікації, що й обумовлює актуальність, своєчасність та новизну даної статті.

Варто відзначити, що класифікація пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури має

важливе як практичне, так і теоретичне значення, що проявляється в наступному: по-перше, вона дозволяє більш ґрунтовно дослідити сутність та значення пенсійного забезпечення; по-друге, є важливою з огляду на сучасні тенденції, що стосуються гарантій права на пенсійне забезпечення; по-третє, дозволяє проаналізувати пенсійну систему на різних рівнях, за участю різних суб'єктів; по-четверте, демонструє міжгалузевий характер даного правового інституту, поєднання найбільш ефективних методів правового регулювання пенсійних відносин.

Класифікація може здійснюватися за будь-якою спільною ознакою. В цьому випадку її називають природною. Вона дозволяє виявляти істотну схожість та відмінність між видами пенсійного забезпечення. Можлива класифікація щодо неістотних підстав, в цьому випадку її значення звужується. Незалежно від обраного критерію класифікації слід враховувати, що межі між видами завжди умовні та відносні [2, с.200]. Стосовно класифікації пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури, то це питання обумовлене не тільки динамікою сучасних суспільних відносин, але і постійним розвитком національного законодавства.

Так, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» існує три види пенсій: за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника [3]. Проте, враховуючи положення ст.ст. 51,55 Закону України «Про пенсійне забезпечення», а також ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру» для працівників органів прокуратури передбачені й пенсії за вислугу років [4]. Тобто пенсія як об'єкт пенсійних правовідносин має загальні, спеціальні (видові) та індивідуальні ознаки.

На мою думку, доцільно провести наступну класифікацію пенсійного забезпечення працівників

органів прокуратури: I. В залежності від сфери застосування є трудові пенсії (за вислугу років, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника, за віком). II. В залежності від настання страхового ризику: за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника. III. За суб'єктом виплати: 1) із коштів Пенсійного фонду України; 2) за рахунок Державного бюджету. Слід проаналізувати види пенсійного забезпечення працівників органів прокуратури відокремлено.

По-перше, пенсії за вислугу років – даному виду пенсій в праві соціального забезпечення присвячено найбільшу увагу. Наприклад, розглядаючи вислугу років та її значення в пенсійному праві, І.М. Сирота зазначає, що під вислугою років варто розуміти особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з утратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право на пенсію за віком [5, с.88]. Тобто дослідник вихід на пенсію за вислугою років не пов'язує з досягненням пенсійного віку та наявністю загального стажу роботи, що на нашу думку, є достатньо обґрунтованим. Проте, на переконання В.В. Андріїва, в деяких випадках вік має значення при призначенні пенсії за вислугою років. Автор вважає, що найбільш характерними ознаками пенсії за вислугу років є: професія, посада, тривалість роботи в певній галузі економіки України, залишення роботи, що дає право на цю пенсію, а інколи й певний вік. Вік не є обов'язковою ознакою пенсії за вислугу років, але він, як правило, нижче встановленого пенсійного віку [6, с.57]. Хоча з деякими положеннями, висловленими вченим, також можна погодитися.

Таким чином, пенсія за вислугу років має декілька інтерпретацій: по-перше, вид трудової пенсії, яка призначається із досягненням спеціального стажу за колишню працю; по-друге, щомісячні та довічні виплати із спеціально створених фондів чи державного бюджету; по-третє, щомісячні виплати з фондів для непрацездатних.

Основною (загальною) метою пенсій за вислугу років є матеріальне забезпечення осіб, які накопичили «професійну втому», для того, щоб, звільнивши їх від обов'язку подальшої участі в суспільному виробництві, не допустити переростання «професійної втоми» у загальну «зношеність» організму [7, с.66-68]. Згідно з ч. 1 ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру» прокурори і слідчі мають право на пенсійне забезпечення за вислугу років незалежно від віку за наявності на день звернення вислуги років не менше:

– по 30 вересня 2011 року - 20 років, у тому числі стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури не менше 10 років;

– з 1 жовтня 2011 року по 30 вересня 2012 року - 20 років 6 місяців, у тому числі стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури не менше 10 років 6 місяців;

– з 1 жовтня 2012 року по 30 вересня 2013 року - 21 рік, у тому числі стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури не менше 11 років і так до 25 років вислуги років, у тому числі стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури не менше 15 років.

Таким чином, із змісту даної статті стає чітко зрозуміло, що пенсія за вислугу років працівників органів прокуратури не залежить від віку, а призначається із врахуванням стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури та відповідної вислуги років. Однак в порівнянні з попередньою редакцією Закону України «Про прокуратуру» збільшено вислугу років (з 20 до 25 років), а також стаж роботи (з 10 років до 15).

Пенсії за вислугу років відповідно до цієї статті призначаються органами Пенсійного фонду України і виплачуються в частині, що не перевищує розміру пенсії із солідарної системи, що призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за рахунок коштів Пенсійного фонду України. Частина пенсії, що перевищує цей розмір, виплачується за рахунок коштів Державного бюджету України (ч.13) [4].

Отже, пенсія працівників органів прокуратури за вислугу років – це щомісячне матеріальне забезпечення працівників органів прокуратури за рахунок коштів Пенсійного фонду, а у випадках передбачених законом – Державного бюджету, які призначаються довічно у відповідності до минулого заробітку, спеціального стажу роботи та займаної посади.

По-друге, пенсії працівників органів прокуратури за віком, що є найбільш поширеним видом пенсійного забезпечення за солідарною пенсійною системою.

Що стосується пенсій працівників органів прокуратури за віком, то це питання чітко регламентовано ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру», в якій встановлені диференційовані строки виходу на пенсію. Згідно з положеннями даної статті працівникам, які не мають вислуги років, передбаченою частиною першою цієї статті (від 20 років вислуги років і 10 років стажу роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури до 25 і 15 відповідно), за наявності необхідного стажу роботи на посадах прокурорів та слідчих прокуратури, а також страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, після досягнення чоловіками 57 років, а жінками віку, що на п'ять років менше, ніж пенсійний вік, установлений статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (від 50 до 55 років в залежності від року народження), пенсія призначається в розмірі, пропорційному кількості повних років роботи на прокурорських посадах, з розрахунку 80 відсотків місячного заробітку за відповідну вислугу років, передбачену частиною першою цієї статті. Передбачене цією частиною

зниження віку для жінок застосовується також до завершення періоду підвищення віку виходу на пенсію до 1 січня 2022 року. До досягнення віку, встановленого цим абзацом, право на пенсію за віком мають чоловіки 1960 року народження і старші після досягнення ними такого віку: 55 років - які народилися по 31 грудня 1957 року; 55 років 6 місяців - які народилися з 1 січня 1958 року по 31 грудня 1958 року; 56 років - які народилися з 1 січня 1959 року по 31 грудня 1959 року; 56 років 6 місяців - які народилися з 1 січня 1960 року по 31 грудня 1960 року (ст.50-1) [4].

Тобто при призначенні працівникам прокуратури пенсії за віком враховуються такі критерії: середня тривалість життя і середня тривалість працездатного періоду в житті людини, стан її працездатності до часу досягнення пенсійного віку, необхідність встановлення для жінок додаткових пільг та інше.

По-третє, пенсії працівників органів прокуратури по інвалідності, основною підставою призначення якої є медико-юридичний факт. Поняття «інвалідність» включає в себе медичні, правові та соціальні критерії, які характеризують утрату людиною працездатності, яка, в свою чергу, є підставою для призначення пенсії по інвалідності.

Пенсіям по інвалідності притаманні всі загальні риси, характерні для інших видів пенсій. Вона призначається на тривалий час або безстроково особі, яка втратила працездатність, виплачується щомісячно в грошовій формі, залежить від заробітку і обумовлена трудовою діяльністю людини [8, с.190]. Факт інвалідності встановлюється медико-соціальною експертною комісією, порядок діяльності якої визначено Положенням про медико-соціальну експертизу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року N 1317. Цією Постановою визначено також порядок та умови встановлення інвалідності [9].

Що стосується прокурорських працівників, то це питання регламентовано ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру», відповідно до якої прокурорам і слідчим, що визнані інвалідами I або II групи, призначається пенсія по інвалідності в розмірах, передбачених частиною першою цієї статті, за наявності стажу роботи в органах прокуратури не менше 10 років [4]. Тобто для працівників органів прокуратури обов'язковою умовою для одержання пенсії по інвалідності є наявність стажу роботи (не менше 10 років) та факту інвалідності (інвалідами I або II групи – на відміну від деяких інших категорій працівників) не залежно від причин її настання. Проте, на мою думку, деякі положення даної статті є дещо суперечливими. Зокрема, якщо не визначено причин настання інвалідності, то доречно закріпити наступне положення: пенсія працівникам органів прокуратури по інвалідності призначається на загальних підставах, якщо настання інвалідності, що спричинило повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання, не пов'язане з роботою. Також не зрозуміло, чому законодавець при

призначенні працівникам органів прокуратури пенсії по інвалідності внаслідок професійного захворювання чи трудового каліцтва посилається на стаж роботи не менше 10 років. Виникає колізія в законодавстві, так як відповідно до ст. 25 Закону України «Про пенсійне забезпечення» пенсії по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання призначаються незалежно від стажу роботи. Наступна стаття даного Закону (ст.26) вказує, що інвалідність вважається такою, що настала внаслідок трудового каліцтва, якщо нещасний випадок, який спричинив інвалідність, стався при виконанні дій по охороні правопорядку [10]. Враховуючи, що охорона правопорядку є функцією правоохоронних органів (органи прокуратури є правоохоронними органами відповідно до ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [11]), то при призначенні пенсії працівникам органів прокуратури по інвалідності внаслідок професійного захворювання чи трудового каліцтва стаж роботи не потрібен.

Отже, враховуючи законодавчу практику та наукову теорію, під пенсіями працівників органів прокуратури по інвалідності слід розуміти щомісячні грошові виплати, які пов'язані із попередньо виконуваною роботою, що призначаються працівникам органів прокуратури, які визнані інвалідами, що підтверджується медико-соціальною експертизою.

По-четверте, пенсії непрацездатних членів сім'ї працівників органів прокуратури на випадок втрати годувальника, яка є самостійним видом пенсійного забезпечення. Варто наголосити на тому, що на сьогоднішній день як в науковій літературі, так і в законодавстві України існує три терміни, які стосуються даного виду пенсії: «на випадок втрати годувальника» [4], «у разі втрати годувальника» [12], «у зв'язку з втратою годувальника» [13]. Хоча ці терміни є однорідними за їх правовим значенням, однак, я вважаю, доцільно застосовувати термін «у зв'язку з втратою годувальника», так як він більш ґрунтовно розкриває сутність та характер взаємозв'язку між втратою годувальника і пенсійним забезпеченням.

Даний вид пенсій розглядається як самостійний, а відповідно й має власне визначення. Термін «втрати годувальника» не має законодавчого закріплення, однак, враховуючи положення ст.ст. 43, 46 Цивільного кодексу України [14], під ним слід розуміти смерть, визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у відповідності до рішення суду.

В свою чергу, поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника Ж.А. Дробот визначає як щомісячну грошову виплату із Пенсійного фонду та інших джерел фінансування, призначена непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які перебували на його утриманні, за наявності в годувальника права на пенсію по інвалідності. При цьому, на думку автора, умовами призначення пенсії у разі втрати годувальника є: втрата годувальника; непрацездатність

членів сім'ї померлого годувальника; перебування на утриманні померлого годувальника [15, с.10]. На мою думку, в даному визначенні не доречно вживати термін «померлий», так як даний вид пенсії призначається не лише у випадку смерті годувальника, а й при оголошенні його безвісти відсутнім. Дещо по-іншому визначає пенсію у разі втрати годувальника В.В. Головченко: «вид трудової пенсії, що призначається утриманцю у разі смерті годувальника або визнання його в установленому порядку безвісти відсутнім» [16, с.313]. Проте й дане визначення має суперечливий характер. Це стосується насамперед вживання терміну «утриманець». Я вважаю, що більш правильно було б вживати поняття «непрацездатні члени сім'ї», так як це значно звужує суб'єктний склад отримання даного виду пенсії.

Відповідно до ч. 17 ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру» до членів сім'ї прокурора або слідчого належать: батьки, дружина, чоловік, діти, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення ними 18 років, або ті, які навчаються, - до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23-річного віку [4]. Водночас питання про пенсійне забезпечення членів сім'ї вирішується з урахуванням їхнього правового положення, яке закріплене в законодавстві про сім'ю. З допомогою цього законодавства забезпечуються реалізація права на пенсію, його охорона й відновлення (на випадок його порушення). Тому, поряд із нормами пенсійного права, тут розглядаються й деякі положення інститутів сімейного права, знання яких необхідно для вирішення питань пенсійного забезпечення [17, с.502]. З наведеного можна зробити висновок, що суб'єктний склад, який наведений у Законі України «Про прокуратуру» є значно вужчим у порівнянні із загальним пенсійним законодавством.

За Законом України «Про прокуратуру» обов'язковою умовою для отримання пенсії у зв'язку з втратою годувальника також є факт утримання годувальником членів сім'ї на момент смерті. Також в Законі зазначено, що призначається пенсія на випадок втрати годувальника, за наявності у нього стажу роботи в органах прокуратури не менше 10 років, у розмірі 60 відсотків від середньомісячного (чинного)

заробітку на одного члена сім'ї, 80 відсотків - на двох і більше членів сім'ї [4].

Враховуючи зазначене вище, пропоную до ч. 17 ст. 50-1 Закону України «Про прокуратуру» внести зміни і викласти її в такій редакції: членам сімейного прокурора або слідчого (батьки, дружина (чоловік), дід, баба незалежно від віку та працездатності, якщо вони зайняті доглядом за дітьми та внуками годувальника, що не досягли 14 річного віку і які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника; діти які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення ними 18 років, а ті, що навчаються, - до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23-річного віку), які були на його утриманні на момент смерті або встановлення факту безвісти відсутнього, призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника, за наявності у нього стажу роботи в органах прокуратури не менше 10 років, у розмірі 60 відсотків від середньомісячного (чинного) заробітку на одного члена сім'ї, 80 відсотків - на двох і більше членів сім'ї.

Члени сім'ї померлого або безвісти відсутнього годувальника визнаються такими, що перебували на його утриманні, якщо вони знаходилися на його повному утриманні або отримували від нього допомогу, яка була для них постійним і основним джерелом для існування.

Таким чином, характерними особливостями, що притаманні пенсіям працівників органів прокуратури у зв'язку з втратою годувальника, є: по-перше, наявність у годувальника права на пенсію; по-друге, факт утримання годувальником членів сім'ї; по-третє, наявність у годувальника страхового стажу; по-четверте, непрацездатність членів сім'ї; по-п'яте, відсутність постійних джерел для існування у членів сім'ї годувальника. Щодо визначення даного виду пенсії, то під ним слід розуміти щомісячні виплати з Пенсійного фонду, які призначаються непрацездатним членам сім'ї, які були на його утриманні на момент смерті або встановлення факту безвісти відсутнього у розмірах, визначених чинним законодавством та за наявності передбаченого стажу роботи в органах прокуратури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Уралова Ю.П. Пенсійне забезпечення суддів в контексті реформування законодавства про судоустрій та статус суддів / Ю.П. Уралова // Вісник ДНУ. Серія В. Економіка і право. – 2010. - № 2. – С. 702-708
2. Философский словарь / Под. ред. И.Т. Фролова. - М.: Политиздат, 1986 — 590 с.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. - NN 49-51. - ст.376
4. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - N 53. - ст.793
5. Сирота І.М. Право пенсійного забезпечення в Україні: Курс лекцій / І.М. Сирота. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288 с.
6. Андрійів В.В. До питання про трудовий стаж у пенсійному забезпеченні / В.В. Андрійів // Право України. – 1997. – № 8. – С. 57–60.

7. Андріїв В.М. Про перспективи реформування пенсійної системи / В.М. Андріїв // Вісник Академії права і соціальних відносин. Науково-практичний збірник. - 1999. - № 2. - С. 66-68.
8. Сирота И.М. Право социального обеспечения в Украине: Учебник / И.М. Сирота. - Х.: Одиссей, 2000. – 373 с.
9. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова КМУ від 3 грудня 2009 року N 1317 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - N 3. - ст. 10
11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - N 11. - ст.50
12. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - N 29. - ст.399
13. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - N 52. - ст.490
14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - NN 40-44. - ст.356
15. Дробот Ж.А. Правове регулювання пенсійного страхування у разі втрати годувальника: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук; Спец.: 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення / Ж.А. Дробот. – Одеса, 2010. – 20 с.
16. Популярна юридична енциклопедія / [В.К. Гіжевський, В.В. Головченко... В.С. Ковальський та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
17. Цивільне процесуальне право України / За ред. В.В. Комарова. – Х.: Основа, 1992. – 416 с.